

LOPPURAPORTTI

Utsjoen rakennemuutoksen
koordinointi (uKoordinaatio)
-hanke

1.5.2022 – 31.12.2023

Taru Lindell, projektipäällikkö

LAPIN LIITTO

UTSJOKI • OHCEJOHKA

Sisällys

Hankkeen perustiedot.....	3
Hankekuvaus.....	3
Henkilöstö, organisaatio, ja keskeiset yhteistyötahot.....	4
Tehdyt toimenpiteet ja tulokset	4
Utsjoen rakennemuutoksen koordinointi: resurssien optimoinnilla parempiin tuloksiin	5
Tulevaisuusfoorumi: osallistamisen kautta uuteen tulevaisuuskuvaan	6
Crossborder business LAB: rajan ylittävää yhteistyötä.....	7
Rakennemuutoksen suunnitelma: tietoon perustuvaa kehittämistä.....	8
Uusia avauksia: kohti monipuolisempaa elinvoimaa	11
Nostetta Utsjoen imagoon: positiivisia tarinoita ja tiedon lisäämistä	12
Alueellinen verkostoyhteistyö ja kansainvälisyys: kohtaamisia monella foorumilla.....	13
Poikkeamat hankesuunnitelmasta.....	14
Hankkeen vaikuttavuus ja pysyvyys	14
Hankkeesta tiedottaminen.....	15
Ohjausryhmän arvio hankkeen toteutuksesta ja tuloksista	16
Aineiston säilytys.....	18
LIITE 1: ÄRM-suunnitelmakaavio.....	19

Hankkeen perustiedot

Hankkeen nimi: Utsjoen rakennemuutoksen koordinointi - uKoordinaatio

Dinaarinumero: 31/00.01.05.36/2022

Alkamispäivä: 1.5.2022

Päätymispäivä: 31.12.2023 (henkilöstö 31.10.2023)

Rahoittaja: Lapin liitto, Alueiden kestävän kasvun ja elinvoiman tukemisen määräraha AKKE

Hankkeen kokonaisbudjetti: 117 751 €

Hankkeen toteutuneet kokonaiskustannukset: **113 285 €**

AKKE-määrärahan osuus: **90 628 €**

Hankekuvaus

Utsjoen kunnan elinkeinotoiminta on historiallisesti perustunut erittäin vahvaan rajakauppaan, matkailuun ja porotalouteen. Vuosia jatkunut Koronapandemia vaikutti Utsjoella erityisesti rajakaupan ja matkailun toimintaedellytyksiin, ja vuonna 2021 alkanut lohestuksen täyskielto Tenajoella on vaikuttanut matkailuun ja alueen palveluihin laajemminkin. Näiden toimintaympäristön muutosten seurauksena Utsjoki on ajautunut paikalliseen äkilliseen rakennemuutokseen.

Utsjoella on käynnistetty rakennemuutokseen liittyen useita hankkeita ja toimenpiteitä, jotka ovat kunnan normaalin toiminnan lisäksi tulleita toimintoja. Vuonna 2021 käynnistetyllä rakennemuutoskokonaisuudella (ÄRM-käynnistysuhanke, ÄRM-jatkohankeet) on etsitty uusia avauksia, osaamista, sekä muutostilanteeseen liittyvää tilanteen hallintaa. ÄRM-jatkohankepakettiin kuuluivat alla taulukossa listatut hankkeet.

	Hankkeen nimi	Alkamis-aika	Päätymis-aika	Budjetti €	Kunnan osuus €	Rahoittaja
1	Saamelaisen kulttuuriperinteen vahvistaminen Tenojokilaaksossa	11/2021	30.6.2023	103 077	10 308	Leader Pohjoisin Lappi ry
2	Utsjoen digitaalinen elinvoima - uDigi	1.2.2022	30.10.2023	199 074	15 443	Lapin Liitto, EAKR
3	Utsjoen elinvoimaiset yritykset ja henkilöstö - uYritys	1.3.2022	31.12.2023	231 183	23 119	ELY, ESR
4	Turvallinen pyörämatkailu Tenojokilaaksossa	1.6.2022	31.3.2023	45 573	-	ELY
5	TENO Outdoor - pyöräily ja luontomatkailu Tenojokilaaksossa	1.5.2022	30.3.2024	245 765	49 153	Lapin liitto, AKKE
6	Utsjoen rakennemuutoksen koordinointi - uKoordinaatio	1.5.2022	31.12.2023	117 751	23 550	Lapin liitto, AKKE
Yhteensä				942 423	121 573	

Utsjoen rakennemuutoksen koordinointi (uKoordinaatio) -hanke jatkoi AKKE-rahoitteisen ÄRM käynnistysuhanke Utsjoella -hankkeen työtä. uKoordinaatio -hankkeen tavoitteena oli luoda Utsjoen elinkeinoelämälle uusi tulevaisuuden kuva,

jota kohti jatkossa edetään mm. uusien kehitys- ja investointihankkeiden kautta. Pidemmän aikavälin tavoitteena oli edistää uuden yritystoiminnan syntymistä. Uudella yritystoiminnalla tarkoitetaan sekä olemassa olevien yritysten toiminnan suuntaamista uudelleen, että tulevaisuuden tarpeiden kautta muodostetun uuden yritystoiminnan aikaansaamista. Hankkeen tavoitteena oli myös tukea Utsjoen elinvoimaisuutta vahvistamalla alueellista verkostoyhteistyötä, sekä kehittämällä Utsjoen imagoa vetovoimaisemmaksi.

uKoordinaatio -hankkeen ensisijaisena kohderyhmänä olivat Utsjoen alueen yritykset ja elinkeinotoimijat, joihin toimintaympäristön muutokset ovat kohdistuneet. Lisäksi kohderyhmää olivat uudet ja potentiaaliset toimijat mm. uuden yritystoiminnan käynnistämisen näkökulmasta. Välillisesti kohderyhmänä olivat kunnan asukkaat, joihin elinvoiman ja veto- ja pitovoiman edistäminen vaikuttaa myönteisesti.

Utsjoen rakennemuutoksen koordinointi -hanke oli nimensä mukaisesti koordinoitihanke, jonka avulla vietiin ÄRM-kehittämispakettia eteenpäin yhtenäisenä kokonaisuutena. Lisäksi hankkeessa käynnistettiin uutta toimintaa ja suunniteltiin pitkän aikavälin tulevaisuustyötä elinkeinojen ja Utsjoen elinvoimaisuuden näkökulmasta.

Henkilöstö, organisaatio, ja keskeiset yhteistyötahot

Hankkeen toteutti Utsjoen kunta, ja hankkeessa työskenteli projektipäällikkö 100 %:n työosuudella 9.5.2022 – 31.8.2023, ja 80 % työosuudella 1.9.2023 – 31.10.2023.

Hankkeen aikana pidettiin neljä ohjausryhmän kokousta: 21.9.2022, 27.1. – 3.2.2023 (sähköpostikokous), 29.5.2023 ja 2.11.-9.11.2023 (sähköpostikokous).

Hankkeen yhteistyötahoja olivat mm. Utsjoen alueen yritykset, kunnan eri toimialojen henkilöstö ja kunnan luottamushenkilöt, alueen porotalouden edustajat, Metsähallitus, Saamelaiskäräjät, ELY, ja kuntalaiset. Norjan puolelta keskeisiä yhteistyötahoja olivat mm. Øst-Finnmark Rådet, Troms og Finnmark Fylkeskommune, sekä Varanger Arctic Norway.

Tehdyt toimenpiteet ja tulokset

Kyseessä oli ÄRM-koordinaatiohanke, jonka luonne poikkeaa hieman tyypillisestä kehittämishankkeesta. Tässä koordinaatiohankkeessa ei ollut muotoiltu selkeitä työpaketteja, eikä näin ollen työpaketteihin määriteltyjä täsmällisiä numeerisia tai laadullisia tavoitteita. Sen sijaan hankesuunnitelmaan oli kirjattu konkreettiseksi toimenpiteiksi seuraavanlaisia, melko väljästi määriteltyjä, ja laajan tulkinnan mahdollistavia toimia:

- Koordinoidaan rakennemuutoskokonaisuuteen liittyviä projekteja ja toimintoja
- Luodaan laajalla verkostoyhteistyöllä uusi tulevaisuuskuva Utsjoen elinvoimaisuudesta, toteutetaan tulevaisuusfoorumi
- Päivitetään rakennemuutokseen liittyvä suunnitelma, suunnitellaan ja käynnistetään hankkeita
- Viestitään muutoksesta ja uusista mahdollisuuksista. Kehitetään alueen imagoa ja toteutetaan alueen markkinointia kunnan kanavissa ja mediayhteistyöllä

Ylätasolla määritellyt toimenpiteet antavat enemmän liikkumavaraa, ja mahdollistavat suunnitelman muokkaamisen paremmin tarkoitustaan palvelevaksi ÄRM-tilannekuvan kehittyessä ja tarpeiden täsmentyessä.

Hankkeen aikana tehdyillä toimenpiteillä Utsjoen rakennemuutoskokonaisuutta pyrittiin viemään eteenpäin yhtenäisenä, optimoimaan resurssien käyttöä ja etsimään synergiaa muista Utsjoella käynnissä olevista hankkeista. Toimenpiteiden avulla Utsjoen kunnalle luotiin uutta tulevaisuudenkuvaa, joka tähtää elinvoiman kasvuun paikallisista lähtökohdista ja mahdollistaa tulevaisuudessa uuden yritystoiminnan käynnistämisen, ja uusien kohderyhmien löytämisen. Tämä taas edelleen vahvistaa yritysten toimintaedellytyksiä ja alueen elinvoimaisuutta, synnyttäen positiivisen kierteen.

Hankkeen suunnitelmassa mainitut seurantatiedot olivat:

Suunnitelma	Toteutuma
Uusi toimintamalli tai käynnistyvä kehitysprosessi	Kyllä
Mukana olevat yritykset ja muut organisaatiot: 10 kpl	26 kpl
Hanke edistää alueen elinvoimaa: elinkeinorakenteen uudistuminen ja monipuolistuminen	Kyllä
Hanke edistää kansainvälistä toimintaa	Kyllä
Hanke tukee ilmastonmuutoksen hillintää tai siihen sopeutumista	Kyllä

Seurantatietojen perustella hankkeen tavoitteet ovat toteutuneet. Seuraavissa kappaleissa esitellään tarkemmin hankkeen aikana toteutettuja pääasiallisia toimenpiteitä ja niiden tuloksia.

Utsjoen rakennemuutoksen koordinointi: resurssien optimoinnilla parempiin tuloksiin

uKoordinaatio-hankkeen yksi päätavoitteista oli ÄRM-jatkohankekokonaisuuden (hankelistaus sivulla 3) koordinointi, joka jakautui säännöllisenä työmääränä koko hankkeen ajalle. Keskitetty koordinaatio oli havaittu hyväksi toimintatavaksi ÄRM-käynnistyshankkeessa, ja sillä tavoiteltiin resurssien käytön optimointia, mahdollisimman suurta synergiaetua eri ÄRM-hankkeiden välillä, ja näin myös ÄRM-kokonaisuuden suurempaa vaikuttavuutta.

Resurssien optimointiin pyrittiin pitämällä säännöllisiä yhteisiä hankepalavereita, joissa käytiin läpi statuspäivitykset, keskusteltiin tulevista toimenpiteistä ja tapahtumista, sekä hankkeiden välisistä yhteistyömahdollisuuksista. Hankkeiden aikana järjestetyt tilaisuudet järjestettiin mahdollisuuksien mukaan aina yhteistyönä eri hankkeiden kesken. Näin saatiin resursseja yhdistämällä parempia tilaisuuksia, ja toisaalta hieman vähennettyä yrittäjille suunnattujen tapahtumien kokonaismäärää.

uKoordinaatio-hankkeessa osallistuttiin myös muiden ÄRM-hankkeiden ohjausryhmien kokouksiin ÄRM-kokonaiskuvan ylläpitämiseksi. Hankkeessa tuettiin muiden ÄRM-hankkeiden toimenpiteiden toteuttamista, sillä ÄRM-hankkeiden tavoitteiden toteutuminen kokonaisuutena tukee myös uKoordinaatio-hankkeen tavoitteiden toteutumista.

ÄRM-hankekokonaisuudessa kertynyttä tietoa on hyödynnetty monipuolisesti mm. Utsjoen kuntastrategian päivityksessä, sekä ÄRM-kehittämissuunnitelman päivityksessä. Näin ollen uusien kehittämis- ja investointihankkeiden suunnittelu on jatkossa entistä enemmän tietoon perustuvaa, strategisempaa, ja pitkäjänteisempää.

Toimenpide toteutti tavoitteita: Uusi toimintamalli tai käynnistyvä kehitysprosessi, Hanke edistää alueen elinvoimaa: elinkeinorakenteen uudistuminen ja monipuolistuminen

Tulevaisuusfoorumi: osallistamisen kautta uuteen tulevaisuuskuvaan

Osana kunnan pitkän tähtäimen tulevaisuustyötä hankkeessa järjestettiin laaja kuntalaisten osallistamiskokonaisuus, Tulevaisuusfoorumi. Tulevaisuusfoorumin toteutus hankittiin ostopalveluna, ja kilpailutuksen kautta toteuttajaksi valittiin rovaniemeläinen palvelumuotoilutoimisto Arctic Factory. Tulevaisuusfoorumin ideana oli kerätä laajalti kuntalaisten ajatuksia, näkemyksiä, toiveita, ja unelmia tulevaisuuden Utsjoesta temalla ”Millaisessa kunnassa sinä haluaisit asua”. Osallistujilta kysyttiin muun muassa sitä, millainen on unelmien Utsjoki vuonna 2030, mitkä ovat Utsjoen vahvuuksia, mitä ongelmia ja uhkia tulevaisuudessa näkyy, ja mitä konkreettisia tekoja tulisi tehdä, jotta mahdolliset ongelmat ja uhat voitaisiin selättää.

Tulevaisuusfoorumissa järjestettiin viisi fasilitoitua osallistamistilaisuutta: kuntalaisille kyläillat kaikissa kolmessa kyläkeskuksessa: Utsjoen kirkonkylällä (12.12.2022), Karigasniemellä (13.12.2022), ja Nuorgamissa (11.1.2023), lisäksi järjestettiin erilliset keskustelutilaisuudet kunnan luottamushenkilöille (12.1.2023) ja elinkeinonharjoittajille (12.1.2023). Tilaisuuksien keskustelua johdantelevissa kysymyksissä oli huomioitu kukin kuulijakunta. Osallistamistilaisuuksien ohella kerättiin kirjallisena näkemyksiä Utsjoen tulevaisuudesta kunnan virkahenkilöstöltä, Utsjokisuun ja Karigasniemen yläkoululaisilta, sekä vanhus- ja vammaisneuvostolta. Lopuksi avattiin vielä kaikille avoin nettikysely, johon sai käydä kirjaamassa ajatuksiaan nimettömästi.

Tulevaisuusfoorumin tilaisuuksissa kerätty aineisto analysoitiin teema-analyysillä, ja sen pohjalta muodostettiin tulevaisuuskuvia. Tulevaisuuskuvat ovat tiivistettyä

näkemyistä siitä, minkälaisessa kunnassa utsjokelaiset haluavat asua, ja minkälaisia valintoja kunnan tulisi tehdä, jotta Utsjoki on tulevaisuudessa hyvä paikka elää.

Osana Tulevaisuusfoorumia hankkeessa suunniteltiin ja toteutettiin myös kaikkien aikojen ensimmäinen Utsjoen mielikuvakysely. Kysely toteutettiin Webropol-alustalla, ja sitä jaettiin kunnan kanavissa ja sosiaalisessa mediassa lokakuussa 2022. Kyselyyn saatiin 494 vastausta. Vastaaajien joukossa oli matkailijoita, kuntalaisia, entisiä kuntalaisia, vapaa-ajan asujia, Utsjoella opiskelevia tai työssäkäyviä, sekä niitä, joiden mielikuva perustui tutuilta tai mediasta saatuun tietoon.

Mielikuvakyselyn tuloksista on laadittu yhteenveto ja se on julkaistu kunnan verkkosivuilla. Tulosten yhteenveto on myös esitetty kunnan valtuutetuille sekä virkahenkilöstölle. Tuloksia voidaan hyödyntää esimerkiksi kunta- ja matkailumarkkinoinnissa, sekä tulevien hankkeiden suunnittelussa.

Mielikuvakysely kannattaa jatkossakin toistaa muutaman vuoden välein. Webropol-kysely sopii tarkoitukseen hyvin, ja se on helppo, nopea, ja edullinen toteuttaa. On kuitenkin hyvä huomioda, että vaikka avoimista vastauksista saadaan usein eniten mielenkiintoista tietoa, niiden käsittely on melko haastavaa ja erittäin aikaa vievää, mikäli vastauksia saadaan paljon.

Tulevaisuusfoorumin osallistamiskokonaisuus ja mielikuvakysely olivat uudenlaisia toimintamalleja tiedonkeruulle tulevaisuuden suunnittelua varten. Tällainen laaja osallistaminen vaatii resursseja, ja kenties ulkopuolista toteuttajaa, mutta se koettiin erittäin hyväksi keinoksi kerätä sekä kuntalaisten, että ulkopuolisten (mm. matkailijoiden ja entisten kuntalaisten) mielikuvia, näkemyksiä, kokemuksia, ja toiveita.

Laajan osallistamiskokonaisuuden materiaalia hyödynnettiin mm. Utsjoen uuden kuntastrategian päivityksessä, sekä Utsjoen ÄRM-suunnitelman päivityksessä. Sekä kuntastrategia että ÄRM-suunnitelma ovat saaneet laajaa hyväksyntää, ja suurin syy lienee niiden taustalla ollut laaja osallistaminen; niissä kuuluu kuntalaisten ääni.

Toimenpide toteutti tavoitteita: Uusi toimintamalli tai käynnistyvä kehitysprosessi, Mukana olevat yritykset ja muut organisaatiot: 10 kpl

Crossborder business LAB: rajan ylittävää yhteistyötä

uKoordinaatio-hankkeen tavoitteisiin kuului alueellisen verkostoyhteistyön kehittäminen ja kansainvälisyyden edistäminen. Alueellisen yhteistyön piiriin katsottiin vahvasti kuuluvan myös Norjan Finnmark. Yhteistyö Norjan Finnmarkin alueen toimijoiden kanssa on aiemmin ollut Utsjoella vireää, mutta Koronavuosien aikana se on päässyt hiipumaan. Yhteistyö Norjan kanssa nähdään erittäin tärkeänä, ja sitä haluttiin myös hankkeen resursseilla elvyttää.

Hankkeessa ideoitiin, konseptoitiin, ja toteutettiin yhteistyössä muiden ÄRM-hankkeiden ja Norjan Finnmarkin elinkeinoelämän edustajien kanssa alueellinen, paikallisille yrittäjille suunnattu yhteistyötapahtuma Crossborder Business LAB. Tapahduman pääkoordinoitavastuu oli uKoordinaatio-hankkeella. Norjan puolelta

tapahtuman pääasiallisina yhteistyökumppaneina ja osarahoittajina toimivat Øst-Finnmark Rådet, Troms og Finnmark Fylkeskommune, sekä Varanger Arctic Norway.

Tapahtuma järjestettiin Utsjoella 30.-31.5.2023, ja se oli suunnattu matkailun parissa ja matkailun rajapinnassa toimiville yrityksille ja organisaatioille. Tapahtuma sai hyvä vastaanoton: siihen osallistui noin viisikymmentä toimijaa Pohjoisimman Lapin ja Finnmarkin alueelta, he edustivat kolmeakymmentä eri yritystä ja organisaatiota.

Tapahtuma tarjosi yrittäjille ja organisaatioiden edustajille mahdollisuuden verkostoitua ja nähdä rajat ylittävän yhteistyön potentiaaleja, sekä keskustella rajaesteistä, saavutettavuudesta, ja muista yhteisistä haasteista. Tapahtuman ansiosta uusia rajan ylittäviä yhteistyökuvioita on jo syntynytkin osallistuneiden yritysten kesken. Palautteen perusteella tapahtuma oli tarpeellinen ja sille toivottiin jatkoa. Tapahtumasta onkin tarkoitus vakiinnuttaa vuotuinen Pohjoisimman Lapin ja Finnmarkin alueen yrittäjien kokoontuminen, joka järjestetään vuorovuosittain Suomen ja Norjan puolella. Vuoden 2024 tapahtuman suunnittelu on tämän raportin kirjoittamisen aikaan jo aloitettu, ja järjestelyiden vetovastuussa on tällä kertaa Norja. Ensimmäinen tapahtuma käynnisti uuden toimintamallin, jota jatkossa kehitetään edelleen palvelemaan paikallisia yrittäjiä ja organisaatioita, ja mahdollistamaan rajan ylittävää yhteistyötä sekä verkostoitumista.

Tapahtumasta on laadittu erillinen, englanninkielinen tapahtumaraportti.

Tapahtumalle perutettiin oma verkkosivu osoitteeseen:

www.crossborderbusinesslab.com

Toimenpide toteutti tavoitteita: Hanke edistää kansainvälistä toimintaa, Uusi toimintamalli tai käynnistyvä kehitysprosessi, Mukana olevat yritykset ja muut organisaatiot: 10 kpl, Hanke edistää alueen elinvoimaa: elinkeinorakenteen uudistuminen ja monipuolistuminen

Rakennemuutoksen suunnitelma: tietoon perustuvaa kehittämistä

Hankkeessa osallistuttiin Utsjoen rakennemuutoksen suunnitelman päivittämiseen osana Utsjoen uuden tulevaisuuskuva luomista ja elinvoiman kehittämistyötä. Utsjoen kuntastrategia päivitettiin kesällä 2023, ja se on kunnan kokonaisvaltainen tulevaisuuden toimintasuunnitelma. ÄRM-suunnitelma sen sijaan on vahvasti elinkeino- ja elinvoimakeskeinen, ja luo pidemmän aikavälin näkyvyyttä ja suunnitelmallisuutta alueen elinvoiman kehittämiseen tietoon perustuen.

Utsjoella on käynnistetty rakennemuutokseen liittyen useita hankkeita ja toimenpiteitä, jotka ovat kunnan normaalin toiminnan lisäksi tulleita toimintoja. Vuonna 2021 käynnistetyllä rakennemuutoskokonaisuudella (ÄRM-käynnistyshanke, ÄRM-jatkohankkeet) etsittiin uusia avauksia, osaamista, sekä muutostilanteeseen liittyvää tilanteen hallintaa. Tämän raportin kirjoittamisen aikaan on vahva ymmärrys, että Utsjoen rakennemuutosprosessi on edelleen kesken ja lisätoimenpiteitä tarvitaan, jotta alueelle saadaan paitsi nykyisten elinkeinojen

kasvua ja parempaa kannattavuutta, myös uutta ja uudenlaista elinkeinotoimintaa. ÄRM-hankekokonaisuudessa kertynyttä tietoa on vahvasti hyödynnetty ÄRM-kehittämissuunnitelman päivityksessä ja tarkennuksessa. Päivitetyn ÄRM-suunnitelmakaavion luonnos on esitetty liitteessä 1. Luonnosta hiotaan vielä, ja siihen voi tulla muutoksia ja tarkennuksia loppuvuoden 2023 aikana.

Päivitetystä ÄRM-suunnitelmassa on kuvattu Utsjoen toimintaympäristöön keskeisesti vaikuttavia elementtejä, sekä niiden aiheuttamia haasteita. Suunnitelmassa on esitetty toimenpiteet, joilla haasteisiin on jo lähdetty vastaamaan: maapoliittisen ohjelman laatiminen on aloitettu syksyllä 2022, kuntastrategia on päivitetty kesällä 2023, sekä on haettu ja käynnistetty Utsjoen matkailun Master Plan -hanke syksyllä 2023. Jo käynnistettyjen toimenpiteiden, ja niistä saatavan lisäinformaation avulla liikutaan kohti kokonaisvaltaista, tietoon perustuvaa Utsjoen kehittämissuunnitelmaa.

ÄRM-kehittämissuunnitelman läpileikkaavina teemoina nähdään

- Vihreä siirtymä
- Digitaalisuus
- Tekoälyn mahdollisuudet
- Viestintä
- Paikallisuus
- Osaamisen kehittäminen.

Mainitut teemat ovat vahvasti läsnä suunnitelman jokaisessa osa-alueessa, ja ne yltyvät osa-alueiden yksittäisiin toimenpiteisiin asti.

ÄRM-kehittämissuunnitelman pilareiksi on valittu viisi osa-aluetta:

- Matkailuelinkeino
- Kalastuselinkeino
- Reittikehitys
- Saavutettavuus
- Veto- ja pitovoima

Osa-alueet muodostavat ehjän kokonaisuuden, jonka jokainen osa-alue on kokonaisuuden kannalta oleellinen ja yhtä tärkeä. Kukin osa-alue sisältää listan konkreettisia toimenpiteitä osa-alueen kehittämiseksi.

Matkailussa nähdään tällä hetkellä eniten kasvupotentiaalia, kun matkailusektorin kasvattaminen tehdään hallitusti ja kestävästi, paikallisista lähtökohdista. Päivitetystä kuntastrategiassa kestävästi kasvava matkailu onkin nostettu erilliseksi strategiseksi painopisteeksi. Utsjoella halutaan panostaa erityisesti matkailun kansainvälistämiseen ja tuottavuuden parantamiseen. Kasvavan matkailusektorin myötä myös muut elinkeinotoimialat hyötyvät. Syksyllä 2023 käynnistetyssä Utsjoen matkailun Master Plan -hankkeessa kuvataan Utsjoen matkailupotentiaali, kirkastetaan matkailubrändiä, ja laaditaan osallistaen kokonaisvaltainen toimenpideohjelma Utsjoen matkailun kehittämiseksi tulevina vuosina.

Kiellettyä Atlantin lohen kalastusta paikkaamaan halutaan kehittää muuta kalastusmatkailua. Tähän kuuluu oleellisena osana kyttyrälohen hyödyntäminen sekä matkailussa että kotitarvekalastuksessa. Kyttyräloheen liittyy paljon avoimia kysymyksiä lupamenettelyistä jätteenkäsittelyyn ja sen vaatimaan logistiikkaan, jotka tulisi selvittää ennen seuraavaa kyttyrälohen massanousua vuonna 2025. Myös muiden kalalajien kaupallista hyödyntämispotentiaalia halutaan selvittää. Kalastusmatkailun parissa tunnistetaan tarve uudelle osaajaryhmälle, jonka koulutukseen suunnitellaan TENO GUIDE-koulutuskokonaisuutta.

Lähireittien kehitys on oleellinen osa sekä kestäväää matkailun kehittämistä, että kunnan veto- ja pitovoimaa. Utsjoella talven 2022–2023 aikana merkittävien sidosryhmien kesken järjestettyjen ns. pyöreän pöydän keskusteluiden seurauksena saatiin sovittua kolmen uuden lähireitin rakentamisesta Nuorgamin ja Utsjoen kirkonkylän läheisyyteen. Lähireittien tärkeys nousi voimakkaasti esiin myös Tulevaisuusfoorumin osallistamistilaisuuksissa, niin kuntalaisten kuin paikallisten yrittäjienkin puheenvuoroissa. Näiden reittien rakentamiselle on haettu investointihanketta syyskuussa 2023. Tavoitteena on laatia ja käynnistää mahdollisimman pian myös reittisuunnitteluhanke uusien maa- ja vesireittien suunnitteluun.

Saavutettavuuden, sekä veto- ja pitovoiman osa-alueilla on paljon edunajamisen kautta edistettäviä tavoitteita. Utsjoen sijainnin vuoksi saavutettavuuden kannalta ehdottomasti keskeistä on reittilentojen riittävä määrä lähimmille lentokentille. Lisäksi matkaketjuja tulee kehittää niin, että ne tukevat kestäväää liikkumista ja ovat kustannustehokkaita. Kattavammat kevyenliikenteenväylät Utsjoen kolmessa kyläkeskuksessa parantaisivat merkittävästi sekä paikallisten asukkaiden että matkailijoiden turvallisuutta, ja kannustaisivat autottomaan liikkumiseen. Veto- ja pitovoiman osalta kunta voi esimerkiksi auttaa palveluyrittäjien asettumista paikkakunnalle. Palveluvalikoiman kasvamisen myötä kunnan kiinnostavuus kasvaa. Kunta voi tukea kolmannen sektorin toimintaa, ja sitä kautta edistää kuntalaisten hyvinvointia. Hanketoiminnalla voidaan järjestää tapahtumia, jotka lisäävät paitsi matkailun vetovoimaa, myös kunnan pitovoimaa. Kunta voi kehittää kuntamarkkinointia uusien asukkaiden ja elinkeinonharjoittajien houkuttelemiseksi.

Paikallisille matkailuyrityksille laadittiin kesällä 2023 laaja kysely, jossa kartoitettiin yritysten tarjoamia palveluita, tulevaisuuden suunnitelmia, ja liiketoiminnan kehittämisen esteitä. Hankkeessa osallistuttiin kyselyn toteuttamiseen. Kyselyyn vastanneita yrityksiä on nostettu esiin kunnan matkailumarkkinoinnissa yritysten näkyvyyden lisäämiseksi, mutta kyselyn tuloksia on hyödynnetty myös ÄRM-suunnitelman päivityksessä ja Utsjoen matkailun Master Plan -hankkeen toteutuksessa. Kyselyn tuloksista voidaan tutkia tämänhetkisiä yritysten kipukohtia ja kehittämisen esteitä, ja siten suunnitella toimenpiteitä niiden vähentämiseksi tai poistamiseksi tulevaisuudessa.

Päivitettyä ÄRM-suunnitelmaa on edunajamisen toimenpiteenä syksyn 2023 aikana esitelty laajasti mm. ELY-keskuksen edustajille.

Toimenpiteet toteuttivat tavoitteita: Uusi toimintamalli tai käynnistyöä kehitysprosessi,

Mukana olevat yritykset ja muut organisaatiot: 10 kpl, Hanke edistää alueen elinvoimaa: elinkeinorakenteen uudistuminen ja monipuolistuminen

Uusia avauksia: kohti monipuolisempaa elinvoimaa

Kesällä 2023 suunniteltiin ja haettiin Utsjoen matkailun Master Plan -hanke, joka sai rahoituksen Lapin liiton AKKE-ohjelmasta, ja käynnistyi syyskuussa 2023. Hankkeessa laaditaan kirjallinen tietoon ja osallistamiseen perustuva matkailun toimenpideohjelma, joka tähtää kestäväen matkailun tavoitteelliseen kasvuun Utsjoella. uKoordinaatio-hankkeessa osallistuttiin matkailun Master Plan -hankkeen hakuprosessiin.

Talven 2022–2023 aikana merkittävien sidosryhmien kesken järjestettyjen ns. pyöreän pöydän keskusteluiden tuloksena saatiin sovittua kolmen uuden lähireitin rakentamisesta Nuorgamin ja Utsjoen kirkonkylän läheisyyteen. Näiden reittien rakentamiselle haettiin investointihanketta syyskuussa 2023 Lapin liiton JTF-ohjelmasta. uKoordinaatio -hankkeessa oltiin vahvasti mukana investointihankkeen hakuprosessissa.

uKoordinaatio-hankkeen suunnitelmassa mainitaan, että hanke tukee ilmastonmuutoksen hillintää tai siihen sopeutumista. Tätä tavoitetta toteuttamaan uKoordinaatio-hankkeessa osallistuttiin Lapin liiton koordinoiman, EU rahoitteisen Horisontti hankkeen HORIZON-MISS-2022-CLIMA-01-06: MountResilience -hankehakemuksen laadintaan. Neljä vuotta kestäväen hankkeen tarkoituksena on tukea Euroopan vuoristoisia alueita ja niiden yhteisöjä ilmastonmuutokseen sopeutumisessa ja sopeutumiskyvyn vahvistamisessa. Hankkeen Lapin osiossa kehitetään yhdessä Lapin Liiton, Luonnonvarakeskuksen (LUKE), sekä Enontekiön ja Utsjoen kuntien kanssa mallit porotalous- ja matkailuyritysten sopeutumissuunnitelmaan ja siihen liittyväen valmennukseen sekä kuntien sopeutumissuunnitelmaan. Hanke on saanut rahoituksen kesällä 2023 ja etenee toteutukseen. Utsjoen osallistumiselle hankkeeseen on saatu elinvoima- ja teknisen lautakunnan hyväksyntä, ja hanke voi alkaa vuoden 2024 alusta.

Kolmen yllä mainitun uuden hankkeen lisäksi suunnitteilla on myös matkailun kansainvälistämisen yritysryhmähanke, laajempi matkailun kehittämishanke, vesireittien ja polkujen suunnitteluhanke, kalastusmatkailun kehittämishanke, sekä tarinnallistamishanke.

uKoordinaatio-hankkeessa järjestettyjen osallistamistilaisuuksien materiaalia on hyödynnetty myös uusien hankkeiden suunnittelussa. Uusien hankkeiden aiheiden valinnassa on pyritty huomioimaan mahdollisimman hyvin sekä elinkeinonharjoittajilta että kuntalaisilta tullut palaute ja toiveet kunnan kehittämisestä. Jo käynnistetyt, sekä kaikki suunnitteilla olevat uudet hankkeet ovat linjassa sekä uuden kuntastrategian, että päivitetyn ÄRM-suunnitelman kanssa. Hankkeilla pyritään edistämään olosuhteita uusille liiketoimintamahdollisuuksille, ja sitä kautta lisäämään palveluita ja virkistystä paikallisille asukkaille. Tämä lisää alueen elinvoimaa, sekä veto- ja pitovoimaa.

Matkailuelinkeinojen kehittämisen ja monipuolistamisen näkökulmasta hankkeessa osallistuttiin Aurora Holidays -yrityksen järjestämään Dark night seminar -tapahtumaan Utsjoella 3.8.2023. Tapahtumassa eri asiantuntijat kertoivat pimeän taivaan hyödyntämisen mahdollisuuksista, ja toisaalta valosaasteen lisääntymisestä maailmassa. Yhä harvemmat pääsevät kokemaan pimeän taivaan ilmiöitä ja pimeän terveysvaikutuksia. Pimeän taivaan potentiaalia osana matkailun kehittämistä ja liiketoiminnan monipuolistamista ei ole Utsjoella vielä laajalti hyödynnetty. Tapahtuman annista laadittiin kooste, joka esiteltiin kunnan elinvoiman henkilöstölle, ja materiaali on tallennettu myös kunnan verkkosivuille yrittäjien materiaalipankkiin.

Toimenpiteet toteuttivat tavoitteita: Uusi toimintamalli tai käynnistyvä kehitysprosessi, Hanke edistää alueen elinvoimaa: elinkeinorakenteen uudistuminen ja monipuolistuminen, Hanke tukee ilmastonmuutoksen hillintää tai siihen sopeutumista

Nostetta Utsjoen imagoon: positiivisia tarinoita ja tiedon lisäämistä

Osana Tulevaisuusfoorumia toteutetun mielikuvakyselyn tulosten perusteella mielikuvat Utsjoesta ovat pääosin melko hyviä, mutta tunnettuudessa on parantamisen varaa. Mielikuvakyselyyn vastaajien mielestä Utsjoki erottuu muista Lapin kunnista lähinnä upean ja puhtaan arktisen luonnon, ja Norjan ja Jäämeren läheisyyden vuoksi. Myös alueen rauhallisuus ja hiljaisuus, sekä elävä saamelaiskulttuuri mainittiin Utsjoen vetovoimatekijöinä.

Utsjoen kunnan tunnettuutta haluttiin lisätä uudella tavalla: kertomalla positiivisia kuntalaisten tarinoita. Kuntalaistarinoita varten haastateltiin paikallisia yrittäjiä ja asukkaita. Tarinoita on julkaistu kunnan nettisivuilla ja sosiaalisessa mediassa alkuvuodesta 2023 alkaen. Paikallisten aidot tarinat elämästä ja arjesta Suomen pohjoisimmassa kunnassa ovat olleet erittäin pidettyjä ja kiiteltäviä. Tarinat on julkaistu suomen ja pohjoissaamen kielillä. uKoordinaatio-hankkeessa osallistuttiin kuntalaistarinoiden keräämiseen.

Tunnettuutta lisäämään ja kunnan imagoa kohentamaan hankkeessa on myös tuotettu uusi kunnan esittelyvideo, sekä teetetty uudet esitysmateriaalit ja kunnan logon päivitys. Esittelyvideossa kuvataan paitsi Utsjoen kaunista luontoa, myös jokapäiväistä elämää ja mahdollisuuksia Utsjoella. Video on tuotettu kolmella kielellä: suomeksi, pohjoissaameksi ja englanniksi. Siitä on pyritty tekemään mahdollisimman ajaton, jotta video olisi käyttökelpoinen pitkään. Video valmistuu loppuvuodesta 2023. Kunnan logoon on päivitetty uuden kuntastrategian myötä hyväksytty uusi slogan "Vahvasti pohjoisin", ja samalla päivitettiin sloganin fontti.

Hankkeessa osallistuttiin myös kunnan nettisivujen uudistukseen. Nettisivuille tuotettiin uutta sisältöä mm. kuntaan muuttamista harkitseville, sekä päivitettiin sivuilla olleita asiasisältöjä.

Toimenpiteet toteuttivat tavoitteita: Uusi toimintamalli tai käynnistyvä kehitysprosessi, Mukana olevat yritykset ja muut organisaatiot: 10 kpl

Alueellinen verkostoyhteistyö ja kansainvälisyys: kohtaamisia monella foorumilla

Utsjoella on historiallisesti tehty aktiivista yhteistyötä rajanaapuri Norjan kanssa. Pandemiavuosina yhteistyö Norjan Finnmarkin elinkeinoelämän kanssa hiipui, eikä ollut pandemian jälkeen päässyt kunnolla uudelleen käyntiin. Hankkeessa haluttiin edistää yhteistyön elvyttämistä ja alueellisen verkostoyhteistyön laajentamista myös Finnmarkin suuntaan. Keskusteluyhteyden palauttamisen myötä huomattiin, että molemminpuolinen tahto edistää yhteistyötä on nyt korkea. Tähän vaikuttaa muun muassa Venäjän muuttunut tilanne ja Suomen NATO-jäsenyys; aiemman Venäjätalouden sijaan Finnmarkissa on nyt käännetty katseet Suomen suuntaan. Koordinaatiorahankkeen aikana pidettiin lukuisia yhteistyöpalavereita norjalaisten kumppaneiden kanssa alkaen syksystä 2022, ja vuoden 2023 kohokohtana järjestettiin yhteistyönä jo mainittu Crossborder business LAB tapahtuma. Käytyjen keskusteluiden perusteella on selvää, että hyvin alkanut yhteistyö Finnmarkin elinkeinoelämän edustajien kanssa tulee jatkumaan.

Myös Utsjoen alueen yrittäjiä on kannustettu verkostoitumaan ja tekemään yhteistyötä myös Norjan puolen yritysten kanssa. Utsjoen yrittäjille on yhteistyössä muiden ÄRM-hankkeiden kanssa muun muassa kerätty ja jaettu tietoa Norjan elinkeinoelämästä ja markkinoista Norja-teemaisissa uutiskirjeissä. Koordinaatiorahankkeessa on laadittu yrittäjien avuksi myös kattava listaus Finnmarkin alueen some- ja mediakanavista, joita voi potentiaalisesti hyödyntää yrityksen näkyvyyden lisäämisessä.

Hankkeessa osallistuttiin Sodankylän kunnan koordinoiman Lapin polku -esiselvityshankkeen järjestämälle opintomatkalta Sveitsiin 28.8. – 1.9.2023. Opintomatkalta osallistui edustajia viidestä Lapin kunnasta: Utsjoki, Inari, Sodankylä, Kittilä, ja Enontekiö. Matkan tarkoitus oli tutustua Sveitsin laajaan ja monipuoliseen reittiverkostoon, pitkien vaellusreittien rakentamiseen, ylläpitoon, ja niiden yhteiskäyttöön liittyviin kysymyksiin, sekä tavata reittisuunnittelun ja -rakentamisen asiantuntijoita. Matka tarjosi myös erinomaisen, hankkeen tavoitteita tukevan mahdollisuuden verkostoitua muiden aluekehittäjien kanssa, sekä kansainvälisten reittirakennuksen huippuosaajien kanssa. Erilaisten reittien hyödyntäminen ja ohjelmapalveluvalikoiman kehittäminen on Utsjoella vielä alkutekijöissään. Matkalla saatuja oppeja voidaan hyödyntää uusien reittien suunnittelussa ja tuotteistamisessa Utsjoen alueella. Opintomatkasta on laadittu erillinen matkaraportti. Lisäksi osallistuttiin Lapin polku -esiselvityshankkeen loppuseminaariin Sodankylässä 25.10.2023.

Hankkeessa osallistuttiin myös kunta- ja aluekehityspäiville Rovaniemellä 26.-27.9.2023, joiden teemana oli ”Tekoäly ja monimuotoisuus Lapin työelämässä”. Osallistumisella haluttiin edistää alueellista verkostoitumista, sekä oppia lisää tekoälyn hyödyntämisestä työelämässä. Hankkeessa on hyödynnetty tekoälyä soveltuvissa paikoin työskentelyn tehostamiseen, sekä jaettu tietoa ja vinkkejä tiimille tekoälyn hyödyntämisestä.

Alueellista yhteistyötä tehtiin myös ELY:n toteuttaman Koordinoiden rakennemuutokseen ja kohtaantoon -hankkeen kanssa. Yhteistyötapaamisten tuloksena järjestettiin rekrytointikoulutus yrittäjille Utsjoella syksyllä 2022. Yhteistyötapaamisissa on keskusteltu mm. rakennemuutokseen, rekrytointeihin ja osaamisen ja yritysten tarpeiden kohtaantoon liittyvistä haasteista ja mahdollisuuksista.

Toimenpiteet toteuttivat tavoitteita: Uusi toimintamalli tai käynnistyvä kehitysprosessi, Mukana olevat yritykset ja muut organisaatiot: 10 kpl, Hanke edistää kansainvälistä toimintaa

Poikkeamat hankesuunnitelmasta

Hanke toteutettiin pääosin hankesuunnitelman mukaisesti. Pieniä muutoksia olivat Tulevaisuusfoorumin toteutus hieman hankesuunnitelmasta poikkeavalla tavalla, sekä projektipäällikön työaikaprocentin muutos hankkeen loppuvaiheessa.

Tulevaisuusfoorumin alkuperäisessä suunnitelmassa oli esitetty viiden eri teemaisen tilaisuuden järjestäminen. Yhteistyössä Tulevaisuusfoorumin ostopalvelun tuottajan kanssa päädyttiin ratkaisuun, jossa eri teemojen sijasta järjestettiin tilaisuudet eri kohderyhmille. Nähtiin, että kohderyhmälle räätälöidyllä keskustelulla saadaan aikaan parempia tuloksia.

Projektipäällikön työaikaprocentti muutettiin 100 %:sta 80 %:iin hankkeen loppuvaiheessa. Syy muutokseen oli 1.9.2023 alkanut uusi hanke Utsjoen matkailun Master Plan, johon allokoitiin kunnan resurssina 20 % projektipäällikön työaika. Elinvoimatiimissä käytyjen keskusteluiden perusteella nähtiin tarkoituksenmukaiseksi hyödyntää jo käytettävissä olevia resursseja tällaisella työaikajärjestelyllä uuden rekrytointin sijaan. uKoordinaatio-hankkeen ohjausryhmä hyväksyi työaikaprocentin muutoksen, ja siitä tehtiin Lapin liittoon muutoshakemus, joka hyväksyttiin syyskuussa 2023.

Hankkeen vaikuttavuus ja pysyvyys

Tulevaisuusfoorumin osallistamistilaisuuksissa ja hankkeen aikana järjestetyissä kyselyissä saatiin kerättyä ja analysoitua suuri määrä tietoa, jota on voitu hyödyntää monipuolisesti kunnan pitkän tähtäimen tulevaisuuden suunnitteluun ja käyttäätietopohjaisen päätöksenteon tukena.

Päivitetty ÄRM-suunnitelma, uuden kuntastrategian ohella, tukee pitkän tähtäimen ennustettavuutta kunnan elinkeinoelämälle, joka luo varmuutta uuden yritystoiminnan aloittamiseen, tai olemassa olevan yritystoiminnan kehittämiseen ja laajentamiseen. Kuntastrategia ja ÄRM-kehittämissuunnitelma antavat suuntaviivat tulevien vuosien hankekehittämiselle.

Uudelleen käynnistetty yhteistyö norjalaisten kumppaneiden kanssa jatkuu ja sitä kehitetään edelleen. Hankkeen tuella konseptoidun Crossborder Business LAB -verkostoitumis- ja yhteistyötapahtuman järjestämistä jatketaan vuosittain. Yhteistyö lisää alueellista kanssakäymistä, ja ymmärrystä alueemme yhteisistä vahvuuksista ja haasteista. Yhteistyö voi mahdollistaa tulevaisuudessa esimerkiksi alueellisen markkinoinnin, sekä yhteiset Interreg-hankkeet.

Hankkeen aikana suunniteltujen ja haettujen uusien hankkeiden avulla tuetaan alueen elinvoiman kehittymistä ja veto- ja pitovoimaa muuan muassa edistämällä matkailun kehittämistä kokonaisvaltaisen toimenpideohjelman avulla, sekä lisäämällä paikallisten viihtyvyyttä mm. Tulevaisuusfoorumin osallistamistilaisuuksissa ja mielikuvakyselyssä paljon toivottujen lähireittien rakentamisella. Uusia hankkeita toteutetaan hankesuunnitelmien mukaisesti.

Utsjoen mielikuvakysely voidaan uusina tulevina vuosina, jotta saadaan vertailudataa mielikuvan kehittymisestä, ja tunnettuuden ja imagon parantamiseksi tehtyjen toimenpiteiden vaikuttavuudesta. Uusien kyselyiden tuloksia voidaan hyödyntää esimerkiksi kunta- ja matkailumarkkinoinnin kehittämisessä. Kuntamielikuvaa vahvistetaan myös positiivisilla tarinoilla ja uuden esittelyvideon avulla.

Hankkeesta tiedottaminen

Hankkeella on oma sivu Utsjoen kunnan verkkosivuilla hanketoiminta -osiossa. Sivulla on kerrottu hankkeesta ja hankkeen ajankohtaisista aiheista.

Hankkeen teemoista on tehty useita julkaisuja kunnan nettisivuille ja niitä on myös jaettu kunnan Facebook-kanaville. Hankkeessa julkaistut artikkelit:

- Katsaus Utsjoen kunnassa järjestettyihin kyläiltoihin: Nyt on tärkeää puhaltaa yhteen hiileen (30.6.2022)
- Kunnan maine on kilpailukyvyyn edellytys – millaista mielikuvaa sinä luot Utsjoesta? (1.9.2022)
- Norjassa katseet on nyt käännetty Suomeen (23.9.2022)
- Utsjoen mielikuvakysely: lähes 500 vastaajaa – enemmistön mielikuva positiivinen (24.5.2023)
- Vahvasti pohjoisin - Utsjoen uusi kuntastrategia katsoo rohkeasti tulevaisuuteen (30.6.2023)
- Tekoäly: pienten yritysten uhka vai mahdollisuus? (20.9.2023)

Hankkeen julkaisut on linkitetty hankkeen omalle sivulle, ja kaikki hankkeen julkaisut on käänätetty myös pohjoissaameksi.

Inarilainen -lehti on julkaissut artikkelit: Katsaus Utsjoen kunnassa järjestettyihin kyläiltoihin: Nyt on tärkeää puhaltaa yhteen hiileen ja Kunnan maine on kilpailukyvyyn edellytys – millaista mielikuvaa sinä luot Utsjoesta?

Hankkeen ohjausryhmälle lähetettiin lisäksi erikseen kolme uutiskirjettä/tiedotetta hankkeen etenemisestä.

Ohjausryhmän arvio hankkeen toteutuksesta ja tuloksista

Äkillisen rakennemuutoksen tilanne jatkuu Utsjoen kunnassa edelleen. Elinkeinouudistus ei vielä näy kunnan taloudessa, joten lisäponnisteluita tarvitaan. On kuitenkin todettava, että ÄRM-työ on pitkäjänteistä työtä, eivätkä toimenpiteiden tulokset välttämättä näy heti. ÄRM-jatkohankkeissa 2022–2023 on työskennelty uuden ÄRM-suunnitelman laatimiseksi. Päivitetty ÄRM-suunnitelma on toimitettu ELY-keskukselle syyskuussa 2023 ja sen pohjalta on käyty keskustelua. Utsjoen kunta ja ELY-keskus ovat yhdessä valmistelleet TEM:lle lokakuussa 2023 jätetyn hankehakemuksen, jonka budjetti on 100 000 euroa. Mikäli rahoitus myönnetään, sen käyttö on tarkoitettu ÄRM-työn koordinaation ja brändiviestinnän tukemiseen.

Koordinaatio-hankkeen myötä kokonaissuunnitelman laatiminen on ollut mahdollista, muutoin yksittäiset ÄRM-hankkeet olisivat saattaneet jäädä erillisiksi saarekkeiksi. Projektihenkilöstön synergia on lisääntynyt hankkeen aikana, tuottaen parempaa yhteistyötä ja laadukkaampaa kokonaissuunnittelua. Ilman uKoordinaatio -hanketta ÄRM-hankkeista olisi saatu kokonaisuutena vähemmän irti Utsjoen kunnan henkilöstötilanteessa. Hanke on täyttänyt paikkansa koordinointiin ja sisäiseen resurssipulan helpotukseen nähden. uKoordinaatio-hankkeen päävaikutus onkin kenties ollut elinvoiman lisäresurssi kunnan minimaalista elinkeinoresurssia vahvistamaan, ja viemään suunnitelmia eteenpäin käytännön tasolle. Näin pienikin hanke on kokoaan suurempi. Koordinaatio -hankkeen aikana suunnitelluissa uusissa hankkeissa tullaan tekemään rahoituksen vahvistuessa myös konkreettisia toimia, kuten rakennetaan lähireittien rakenteita.

Keskustelussa nousi esiin myös kehittämisajatuksia. Todettiin, että ohjausryhmän sitoutuminen hankkeeseen on ollut heikkoa. Syynä voi olla se, että meneillään on ollut samanaikaisesti monta pienehköä hanketta, jotka käyttävät osin samoja resursseja. Aktiivisia yritysedustajia on Utsjoella todella pieni joukko, noin kymmenkunta, ja jokaisen käynnissä olevan hankkeen ohjausryhmään on haluttu yritysedustajia. Hankkeista on hyötyä koko kunnalle, mutta on edelleen pohdittava, miksi osallistumishalukkuus on niin alhainen, ja miten sitä saataisiin parannettua. Jatkossa esimerkiksi eri hankkeiden ohjausryhmien yhdistämistä on mahdollisuuksien mukaan harkittava. Ohjausryhmien kokouspalkkioiden pienuudesta on kuulunut joitakin moitteita. Kokouspalkkion nosto ei ehkä ole merkitsevä sysäys ohjausryhmän kokouksiin osallistumiselle, mutta se voisi toimia lisäkannustimena.

Monen samanaikaisen hankkeen käynnissä olo on aiheuttanut epäselvyyttä siitä, mikä kunkin hankkeen tarkoitus on. Kokonaisuudessa uKoordinaatio-hankkeen rooli, ja ymmärrys hankkeen tavoitteista on jäänyt hieman epäselväksi. Tähän on mahdollisesti vaikuttanut hankkeen luonne koordinaatiohankkeena, jolloin ulkopuolisen silmin tarkasteltuna konkreettisia tuloksia on vaikea havaita. On myös

huomioitava, että jotkut hankkeen toimenpiteiden vaikutukset saattavat näkyä vasta pidemmän ajan kuluessa.

Yrittäjien välistä yhteistyötä ei ole lohiturismien aikaan juurikaan tarvittu, vaan jokainen on pyörittänyt omaa yritystoimintaansa. Näin ollen Utsjoelle ei ole kehittynyt yhdessä tekemisen kulttuuria. Yrittäjäkentässä tunnustetaan myös tietynlainen pelko omien ideoiden tai toimintamallien varastamisesta. Toimintaympäristö muuttui radikaalisti 2020 pandemian ja 2021 lohestuskiellon myötä, ja muutokseen ja yhteistyön tarpeeseen ollaan ehkä vasta hitaasti heräämässä. Kunnan vetämät hankkeet eivät voi pakottaa yhteistyötä yrittäjien välille, jos yrityksissä ei siihen ole valmiutta. Kunnan hankkeiden luontainen rooli onkin toimia "aidan madaltajana" ja mahdollistajana; käytännössä järjestää tilaisuuksia, jotka tuovat yhteen yrittäjiä ja muita toimijoita, ja joissa yhteistyön edistäminen on mahdollista. Kunnan, kunnan talouden, ja koko alueen elinvoiman kannalta olisi suotavaa, että yritysten yhteistyökyky kehittyisi.

Mitä keinoja kunnalla sitten on edistää yrittäjien yhteistyötä? Yrittäjien yhteistyön lisäämistä on toivottu monissa yhteyksissä, ja kunta on järjestänyt hankkeiden avulla tähän tarkoitukseen lukuisia tilaisuuksia ja benchmark-matkoja, jotka eivät kuitenkaan kerää juurikaan osallistujia. Mietittiin myös, onko riski, että säännölliseksi aiotulle Crossborder business LAB-tapahtuman kaltaiselle yhteistyötapahtumalle ei olekaan kysyntää Utsjoen yrittäjien keskuudessa. Jos näin on, kunnassa luonnollisesti tehdään tarvittavat johtopäätökset, eikä yritetä pitää tapahtumaa väkisin hengissä.

Syitä osallistumisinnostuksen puutteeseen voi olla monia. Voidaan pohtia auttaisiko tehokkaampi tiedottaminen tai osallistujien rahallinen sitouttaminen. Voisiko ratkaisuna olla esimerkiksi matkailuyrittäjien yhteiset vuosittaiset benchmark-matkat, joille kutsuttaisiin henkilöstöä alueen yrityksistä, visit-organisaatiosta ja kunnan elinvoimasta? Yhteisillä matkoilla ihmiset tulisivat tutummiksi, ja se voisi madaltaa kynnystä osallistua. Myös kunnan sisäisiä benchmark-matkoja voitaisiin pohtia. Syksyllä 2023 alkaneessa Utsjoen matkailun Master Plan -hankkeessa on teemoina mm. yhteistyön kehittäminen, benchmarking, brändi, ja tuotteistus.

Voidaan todeta, että yrittäjäkentässä - ja ehkä laajemminkin - kokonaiskuva matkailun vaikutuksista alueella puuttuu tai on epäselvä. Matkailijat käyttävät aina rahaa myös muihin kuin suoriin matkailupalveluihin. Tarvitaan päivittäistavarakauppoja, polttoainetta, kuljetuspalveluita, korjaamopalveluita, jne. Näin myös muut yritykset hyötyvät matkailijoista, mutta ne eivät silti koe olevansa osa matkailun arvoketjua. Tätä kokonaiskuvausta tulee selkeyttää, esimerkiksi laatimalla matkailun arvoketjuista havainnollinen, visuaalinen esitys.

Haaste on myös se, että alueen yritykset ovat hyvin eri kehitysvaiheissa. Iso osa yritystoiminnasta on edelleen "kotikutoista", joka toimi hyvin lohituristien aikaan, mutta laatu ei täytä tämän päivän matkailijan vaatimuksia. Yritystoiminta on myös monesti sivutoimista, ja päätoimisia, kasvu- ja kehityshaluisia yrityksiä on vain muutamia. Näin olleen yrityksillä on myös hyvin erilaiset tarpeet koulutuksen ja tuen osalta, ja niihin on haastavaa vastata yleishyödyllisillä hankkeilla. Yhteisissä

keskusteluissa syntyy kuitenkin aina uusia ajatuksia ja oivalluksia, jotka voivat kantaa hedelmää pitkällä aikavälillä. Siksi säännöllisten yhteisten keskusteluiden jatkamista pidetään tärkeänä.

Aineiston säilytys

Hankkeen asiakirjahallinnossa noudatetaan Utsjoen kunnan arkistotoimen ja asiakirjahallinnon toimintaohjetta sekä rahoittajien antamia ohjeita. Hankkeen aineistosta huolehtii projektipäällikkö.

Alkuperäiset hakemukset, päätökset, sopimukset ja muut vastaavat asiakirjat kootaan hankemappiin. Aineisto säilytetään lukollisessa tilassa Utsjoen kunnan hallintorakennuksessa osoitteessa Luossa 1, 99980 Utsjoki. Yhteyshenkilö on Minna Lukkari. Sähköposti: minna.lukkari@utsjoki.fi.

LIITE 1: ÄRM-suunnitelmakeaavio

Myöhemmät muutokset mahdollisia

